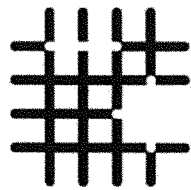

Richtsnoer Ganzendoden

RAAD VOOR DIERENAANGELEGHEDEN

AANBIEDINGSBRIEF

Excellentie,

Voor u ligt het Richtsnoer Ganzendoden in reactie op de vraag van uw ambtsvoorganger in juni van dit jaar: *“Wat is – in enkele specifiek aan te wijzen praktijksituaties – een uitvoerbare en maatschappelijk geaccepteerde methode voor het doden van wilde (stand)ganzen die het onnodig lijden van de dieren voorkomt; afgewogen tegen de alternatieve dodingmogelijkheden.”* Het opstellen van dit Richtsnoer is geen sinecure gebleken: specifieke, wetenschappelijk onderbouwde informatie over het doden van ganzen en vooral over de maatschappelijke opvattingen dienaangaande is spaarzaam. Het is echter duidelijk dat het doden van ganzen, zeker wanneer dat in grote hoeveelheden tegelijk gebeurt en in het bijzonder wanneer dat door middel van vergassing plaatsvindt, veel ongemak bij mensen oproept.

De aan de Raad gestelde vraag is gebaseerd op het uitgangspunt dat het doden van grote aantallen wilde ganzen nodig is. De meningen over dit uitgangspunt zijn echter verdeeld, zowel in het maatschappelijke debat alsook in de Raad. Het valt dan ook niet te verwachten dat acceptatie voor een bepaalde dodingmethode bestaat bij personen die het uitgangspunt niet delen. Enkele raadsleden zijn dan ook van mening dat de Raad deze adviesvraag alleen had moeten aannemen als zij de volledige context van het ganzenvraagstuk – inclusief een beschouwing van de aanleiding en de afweging van de alternatieven voor doding – had beslagen.

Verder zijn ook de meningen over de aanvaardbaarheid van dodingmethoden niet unaniem. Een ruime meerderheid van de Raad ziet dat alsnog anders en daarom ligt dit Richtsnoer er nu. Ik hecht er echter wel aan deze minderheidsstandpunten expliciet onder uw aandacht te brengen. De boodschap daarbij is dat het niet eenvoudig zal zijn om te komen tot breed gedragen, algemeen maatschappelijk aanvaarde strategieën voor de aanpak van de ganzenproblematiek in Nederland. Toch moet u daar naar streven, en ik vertrouw er op u middels dit Richtsnoer duidelijkheid verschaft te hebben over de dodingmethoden die in de finale afweging van beheerstrategieën aan de orde zullen moeten komen.

Den Haag, 17 december 2012

Prof. dr. Frauke Ohl,
voorzitter Raad voor Dierenaangelegenheden

INHOUD

1.	Inleiding Richtsnoer ganzendoden	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Adviesvraag.....	5
1.3	Afwegingsmodel	6
1.4	Scope en verantwoording	8
1.5	Aanvullende cases	8
1.6	Maatschappelijke opvattingen	8
2.	OVERZICHT DODINGMETHODEN met AFWEGINGEN	10
2.1	Wegingsfactoren	10
2.2	Kanttekeningen bij de dodingmethoden	11
2.3	Dodingmethoden per casus: afwegingen	14
2.3.1	Populatiereductie overzomerende standganzen in watergebieden	14
2.3.2	Veiligheid van het vliegverkeer	16
2.3.3	In geval van acute schade bij agrarische bedrijven	17
2.3.4	Zieke ganzen in een stedelijke omgeving	18
2.3.5	Invasieve exoten in een stedelijke omgeving	19
3.	RICHTSNOER	20
3.1	Inleiding	20
3.2	Richtsnoer ganzendoden	20
3.2.1	Populatiereductie	21
3.2.2	Vliegverkeer	21
3.2.3	Landbouwschade.....	22
3.2.4	Zieke ganzen	22
3.2.5	Invasieve exoten.....	22
3.2.6	Samenvattend overzicht	23
4.	MINDERHEIDSSTANDPUNTEN	24
5.	LITERATUUR.....	25

LEESWIJZER

Hoofdstuk 1 schetst de noodzakelijke context voor het door de Raad voor Dierenaangelegenheden gepresenteerde richtsnoer. In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de aanleiding, het gehanteerde afwegingsmodel, de reikwijdte van deze zienswijze, de breedte van de adviesvraag en het referentiekader voor de afwegingen gepresenteerd. In paragraaf 1.2 kunt u de exacte formulering van de adviesvraag lezen. Vervolgens wordt in hoofdstuk 2 eerst een beschrijving van de voor dit richtsnoer relevante eigenschappen van de verschillende dodingmethoden gegeven, waarna per gevraagde casus de voor- en nadelen van de verschillende dodingmethoden worden uitgewerkt. Dit resulteert in een oordeel van de Raad over welke dodingmethode op basis van breed gedragen maatschappelijke opvattingen per casus de meest aanvaardbare is. Dit is in verkorte vorm weergegeven in hoofdstuk 3, het uiteindelijke Richtsnoer.

TOTSTANDKOMING

Voor de totstandkoming van deze zienswijze van de Raad voor Dierenaangelegenheden is door het ambtelijk bureau van de Raad een concepttekst opgesteld op basis van de voorhanden zijnde literatuur- en expertkennis. Deze concepttekst is voor een eerste beoordelingsronde voorgelegd aan de raadsleden en tegelijkertijd door het ministerie van Economische Zaken (, Landbouw en Innovatie) ter consultatie voorgelegd aan de partijen die deelnemen in de Ganzen-7, de Dierenbescherming en de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging. De beoordelingen van de raadsleden zijn door het bureau van de Raad verwerkt in een tweede concepttekst, na kennisname van de resultaten van de consultatieronde. De tweede concepttekst is vervolgens voor een finale beoordelingsronde voorgelegd aan de raadsleden. Deze zienswijze is daarmee nadrukkelijk een product van de Raad voor Dierenaangelegenheden. Dat betekent overigens niet dat de opvattingen van individuele leden volledig in overeenstemming hoeven te zijn met alle elementen van deze zienswijze. Daar waar meningen sterk verschillen is dit in de bijlage van deze zienswijze expliciet aangegeven.

1. Inleiding Richtsnoer gansendoden

1.1 Aanleiding

De overheid besteedt jaarlijks ca. 26 miljoen euro aan de opvang en schade ten gevolge van ganzen in Nederland. Bij ongewijzigd beleid zal volgens voorspellingen van het LEI in de periode 2011-2018 het aantal overzomerende ganzen in Nederland toegenomen zijn van 370.000 naar 1.350.000 stuks en zal het aantal overwinterende ganzen groeien van 2.240.000 naar 3.290.000 stuks. Het LEI heeft berekend dat de netto economische schade ten gevolge van de grote aantallen ganzen voor Nederland zou oplopen tot ruim 38 miljoen euro¹. Wanneer de populatie overzomerende ganzen sterk wordt gereduceerd neemt die jaarlijkse kostenpost niet toe of neemt ze af tot ca. 15 miljoen euro, afhankelijk van het gekozen (Ganzen-7 of IPO) beheerscenario. Het uiteindelijk vastgestelde Ganzenakkoord is een mengvorm van beide scenario's. Op het moment van het vaststellen van dit Richtsnoer is nog geen doorberekening van dit akkoord bekend. Bij voornoemde bedragen is de niet-vergoede schade die ganzen aan boerenbedrijven toebrengen nog buiten beschouwing gelaten. Behalve een bron van economische schade vormen de groeiende ganzenpopulaties ook een risico voor de veiligheid van ons vliegverkeer.

Om de schade aan boerenbedrijven en de risico's voor het (vlieg)verkeer tot aanvaardbare proporties terug te brengen zijn verschillende beheermaatregelen mogelijk. Het doden van ganzen kan onderdeel uitmaken van die beheermaatregelen. Hoewel het doden van ganzen uit het oogpunt van beleidsmakers en beheerders noodzakelijk lijkt te zijn, wil dat nog niet zeggen dat doden van ganzen ook maatschappelijk aanvaardbaar is.

1.2 Adviesvraag

Staatssecretaris Bleker van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie formuleerde zijn vraag aan de Raad voor Dierenaangelegenheden als volgt:

Wat is — in enkele specifiek aan te wijzen praktijksituaties — een uitvoerbare en maatschappelijk geaccepteerde methode voor het doden van wilde (stand)ganzen die het onnodig lijden van de dieren voorkomt; afgewogen tegen de alternatieve dodingmogelijkheden.

Bij deze adviesvraag gaf de staatssecretaris de volgende toelichting:

"In het zgn. Ganzenakkoord van de G7-partijen zijn afspraken gemaakt over het bestrijden van schade aan landbouwgewassen en de natuurdoelstellingen die worden veroorzaakt door sterk toenemende aantallen standganzen in Nederland. Het doden van standganzen (exotische en inheemse) is daar onderdeel van. De inschatting is dat de komende 5 jaar intensief vele ganzen (ca. 200.000 ganzen per jaar) gedood zullen moeten worden.

De vraag die nu voorligt is welke methode het meest geëigend is om de standganzen in het bijzonder maar eigenlijk ook de gans in het algemeen te doden. Wij zullen een aantal specifieke praktijksituaties benoemen waarvoor een advies wordt gevraagd. De vraag of ganzen gedood moeten worden is nadrukkelijk geen onderdeel van deze adviesvraag.

---

¹ Doorrekenen Ganzenscenario G7 en IPO, LEI (2012)

Hoewel er wettelijke bepalingen zijn ten aanzien van het gebruik van bepaalde dodingmethoden, vormen deze geen inkadering voor de adviesvraag.

Met de RDA is afgesproken dat hij de beschikbare wetenschappelijke kennis inventariseert en met behulp van deze kennis en zijn Afwegingmodel voor dierbeleid een morelethische afweging van de verschillende dodingmethoden maakt. Deze afweging zal voor enkele specifieke voorbeeldsituaties gemaakt worden. Het beoogde resultaat van deze afwegingen vormt het richtsnoer voor het doden van wilde (stand)ganzen.”

De volgende specifieke praktijksituaties zijn aangewezen:

- populatiereductie van grote aantallen standganzen in watergebieden;
- de veiligheid van het vliegverkeer;
- acute schade bij agrarische bedrijven;
- zieke ganzen in een stedelijke omgeving en;
- invasieve exoten in een stedelijke omgeving.

1.3 Afwegingsmodel

Voor het bepalen van de maatschappelijke aanvaardbaarheid van voorgenomen beheermaatregelen heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden in zijn zienswijze *Zorgplicht Natuurlijk Gewogen* in 2012 nut, noodzaak en methode beschreven. Voor het bepalen van de maatschappelijke aanvaardbaarheid moeten de verschillende belangen die in het geding zijn - in dit geval onder andere dierenwelzijn², economie, ecologie en veiligheid van de mens - tegen elkaar worden afgewogen op basis van breed gedragen maatschappelijke waarden en normen. Die afweging betreft zowel de voorgenomen maatregelen, alsook de mogelijke mitigerende maatregelen en het netto resultaat. Wordt de netto resulterende dierenwelzijnaantasting onaanvaardbaar gevonden, dan zullen beleidsmakers en beheerders hun beheerstrategieën moeten heroverwegen.

De totale afweging wordt bij voorkeur vooraf (*ex ante*) gemaakt, zodat ze een preventief effect heeft en onaanvaardbaar lijden voorkomen wordt. Met een eenmalige afweging is de beheerder er nog niet: gedurende de uitvoering van de praktijk moet hij zich er van vergewissen dat de beoogde welzijnseffecten inderdaad zijn zoals verwacht. Bovendien kunnen veranderingen in breed gedragen maatschappelijke waarden en normen leiden tot verschuivingen in de afwegingen over de aanvaardbaarheid van lijden en dus, over de aanvaardbaarheid van de praktijk.

Let wel: deze afweging (schematisch weergegeven in figuur 1 op de volgende bladzijde) heeft uitsluitend betrekking op de *aanvaardbaarheid van potentiële dierenwelzijnaantastingen* als gevolg van een bepaalde praktijk – en niet op de *princiële aanvaardbaarheid* van bepaalde praktijken.

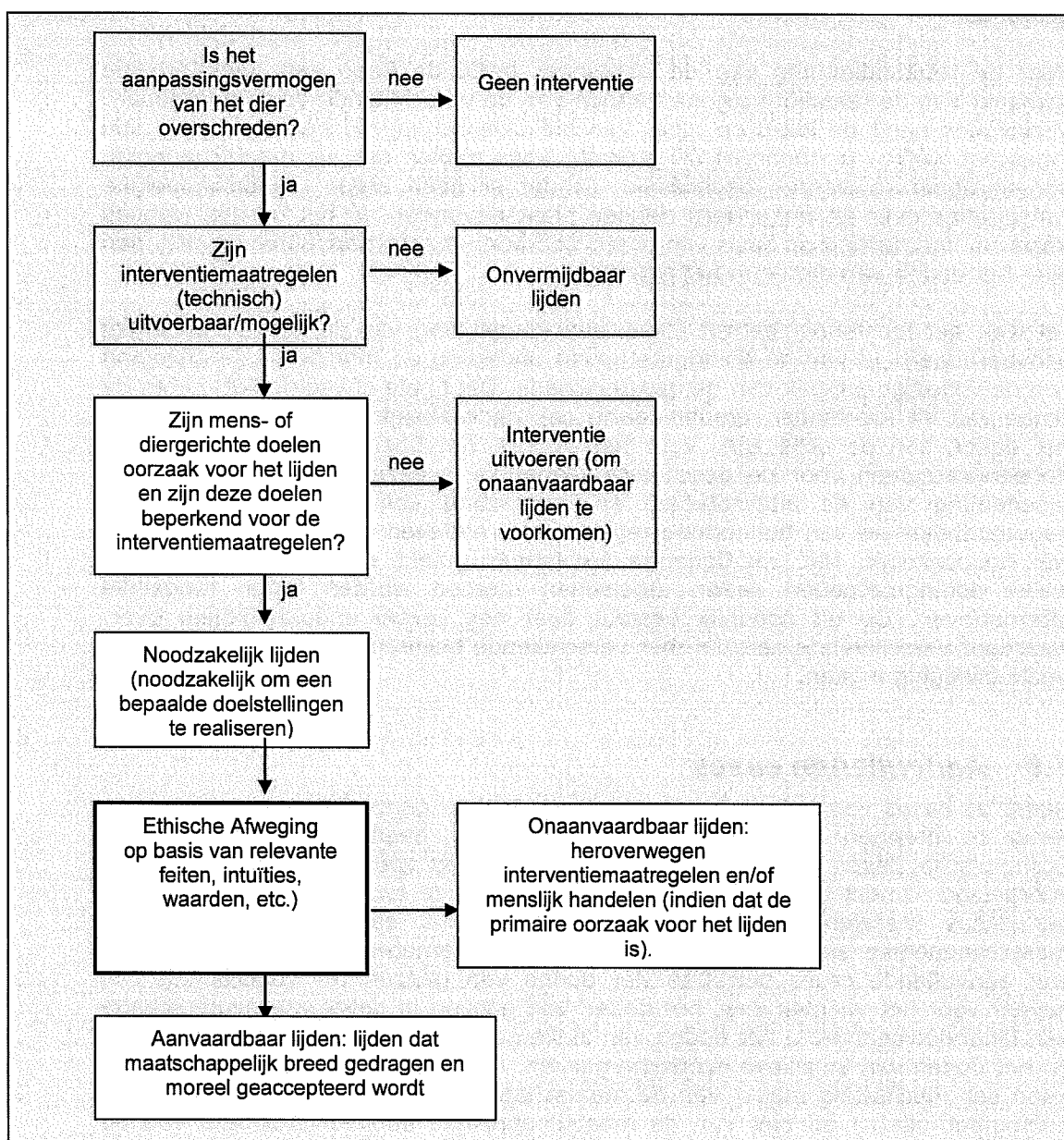
Het doden van ganzen kan lijden veroorzaken. Dat lijden is (technisch gezien) *vermijdbaar*, omdat de mens kan besluiten om geen ganzen te doden. Mens- en diergerichte doelen (zoals vliegveiligheid garanderen, economische schade voorkomen, zieke dieren uit hun lijden verlossen) kunnen het doden van ganzen echter noodzakelijk maken. Het doden van ganzen is voor beheerders een reële en realistische maatregel en het lijden dat uit die maatregel volgt is in die optiek *noodzakelijk lijden*. Pas uit de ethische afweging wordt duidelijk of dat noodzakelijk lijden ook (maatschappelijk) *aanvaardbaar* is. Wanneer dat niet het

---

² Zie *Zorgplicht Natuurlijk Gewogen* (RDA, 2012) voor de vernieuwde definitie van dierenwelzijn, die ook voor nietgehouden dieren toepasbaar is.

geval blijkt te zijn, moet de beheerder zijn voorgenomen handelen heroverwegen.

In figuur 1 begint deze zienswijze op het punt waar de beheerder besloten heeft dat er mens- en diergerichte doelstellingen zijn die het doden van ganzen noodzakelijk maken (het eerste witte blok) en draait om de afweging van de verschillende dodingmethoden en de daar uit volgende inschatting van aanvaardbaarheid.

Figuur 1: Afwegingsstappen aanvaardbaar lijden.

De afwegingen vinden achtereenvolgens plaats op technisch niveau, op beheerderniveau en op maatschappelijk niveau. Het spreekt voor zich dat deze afwegingen in de openbaarheid en bij voorkeur ex ante plaatsvinden.

1.4 Scope en verantwoording

De staatssecretaris van EL&I (nu EZ) stelt expliciet dat de afweging óf er wel of geen ganzen gedood moeten worden, geen onderdeel is van zijn adviesvraag aan de Raad voor Dierenaangelegenheden. Wat hij wél vraagt van de Raad is om, gegeven het feit dat er ganzen gedood moeten worden, aan te geven welke dodingmethode het meest geëigend is om de standganzen in het bijzonder, maar eigenlijk ook de gans in het algemeen te doden. Het ministerie heeft vervolgens een aantal specifieke praktijksituaties benoemd waarvoor advies wordt gevraagd.

Voor de totstandkoming van dit richtsnoer heeft de Raad een inventarisatie gemaakt van de relevante eigenschappen van de verschillende dodingmethoden. Vervolgens heeft de Raad op basis van die eigenschappen, per praktijksituatie ingeschat welke methode(n) de grootste kans maken om als maatschappelijk aanvaardbaar te worden beoordeeld. Omdat er geen brede maatschappelijke consultaties over dit onderwerp hebben plaatsgevonden, is het oordeel van de Raad een *inschatting* op basis van breed gedragen maatschappelijke opvattingen over het doden van dieren in het algemeen.

Let wel: het Richtsnoer betreft alleen een vergelijking van de maatschappelijke aanvaardbaarheid van de dodingmethoden onderling en niet de finale afweging van de volledige aanpak van de ganzenschade. Die finale afweging ligt buiten de *scope* van dit Richtsnoer, omdat daarin ook nadrukkelijk de alternatieven voor het doden aan de orde zijn. Voor het maken van finale keuzes in de totale beheerstrategieën voor de geschetste scenario's is deze finale afweging, met meeneming van de alternatieven en inschatting van de maatschappelijke aanvaardbaarheid van beheermaatregelen, alternatieven en beoogde resultaten wél noodzakelijk. Het voorliggende Richtsnoer maakt op voorhand duidelijk welke dodingmethoden daarin afgewogen moeten worden tegen mogelijke alternatieven. Op dit ogenblik bestaat daar nog teveel onduidelijkheid over, waardoor verschillende partijen met verschillende beelden en verwachtingen die finale afweging ingaan.

1.5 Aanvullende cases

Naast de casus van het doden van grote aantallen ganzen om de zomerstand terug te brengen naar het niveau van 2007, heeft het ministerie van Economische Zaken nog vier cases over het doden van ganzen aan de Raad voorgelegd. Omdat de mee te wegen belangen en de zwaarte van de belangen per casus wisselen, is het nodig om per casus een afweging over de maatschappelijke aanvaardbaarheid van de dodingmethode(n) te maken. Die vier aanvullende cases betreffen het doden van ganzen ter voorkoming van gevaar voor het vliegverkeer, het doden van ganzen in geval van acute schade aan landbouwbedrijven, het doden van zieke ganzen in een stedelijke omgeving en het doden van invasieve exotische ganzen. Ook voor deze cases geldt dat de Raad een inschatting maakt van de maatschappelijke aanvaardbaarheid van de dodingmethode(n) en niet van de maatschappelijke aanvaardbaarheid van de totale beheerstrategie.

1.6 Maatschappelijke opvattingen

Er zijn geen wetenschappelijk onderbouwde gegevens over de brede maatschappelijke opvattingen over de aanvaardbaarheid van de verschillende dodingmethoden bij ganzen. Voor zijn inschatting van de aanvaardbaarheid van

de verschillende dodingmethoden heeft de Raad zich dus moeten baseren op maatschappelijke opvattingen over het doden van andere dieren in andere contexten. In de in 2012 uitgevoerde Trendanalyse Denken over Dieren³ staat onder andere dat van de 17 negatieve aspecten van de omgang met dieren de dodingmethoden in de veehouderij, het verhongeren van wilde dieren in de winter en het afschot van wilde (schadelijke) dieren zoals ganzen, het minst belangrijk worden gevonden. Verder kunnen we uit de Trendanalyse opmaken dat 94% van de respondenten vindt dat dieren gedood mogen worden als ze ernstig en uitzichtloos lijden en dat 84% vindt dat dieren gedood mogen worden als ze een gevaar vormen voor de mens. Ongeveer de helft (51%) van de respondenten vindt dat dieren gedood mogen worden voor voedsel. Datzelfde percentage geldt ook voor het geval dat dieren schade aanbrengen aan eigendommen van de mens. Ca. één derde (31%) vindt het aanvaardbaar om dieren te doden wanneer ze een gevaar vormen voor andere dieren. Hetzelfde percentage geldt voor de aanvaardbaarheid van het doden van dieren in het kader van de beheersjacht. Ongeveer een kwart van de respondenten vindt dat dieren gedood worden als vreemde diersoorten de Nederlandse diersoorten verdringen.

---

³ Opgesteld naar aanleiding van de RDA-zienswijze Agenda voor het Dierbeleid (2010)

2. OVERZICHT DODINGMETHODEN met AFWEGINGEN

2.1 Wegingsfactoren

Er zijn ongeveer tien verschillende methoden bekend om ganzen te doden. Daaronder verstaan we in het kader van dit richtsnoer ook de methoden die betrekking hebben op de legsels (eieren). Voor het beoordelen van de maatschappelijke aanvaardbaarheid van een bepaalde dodingmethode is het van belang te weten welk effect de dodingmethode, inclusief de eventueel vooraf benodigde hantering, op het welzijn van de ganzen heeft. Ook de uitvoerbaarheid, de veiligheid, de beschikbare dodingcapaciteit en de versturende effecten op de omgeving zijn voor de afweging relevante factoren. Hoewel de ganzen niet primair voor consumptie gedood worden, kan het feit dat een bepaalde dodingmethode consumeerbaar ganzenvlees oplevert wel bijdragen aan de maatschappelijke aanvaardbaarheid van die dodingmethode⁴. Dit geldt voor alle dodingmethoden met uitzondering van vergiftig lokvoer, letale injectie en dodingmethoden waarbij voorafgaand verdovend lokvoer wordt gebruikt om de ganzen in handen te krijgen.

De ideale dodingmethode voor wilde ganzen voldoet globaal gezien aan de volgende criteria:

M.b.t. dierenwelzijn:

- acuut dodelijk of acuut bewustzijnsverlies tot de dood intreedt;
- hanteren vooraf (opdrijven, vangen, etc.) niet nodig;
- geen kans op niet-dodelijke verwondingen;
- niet versturend voor andere dieren;

M.b.t. uitvoerbaarheid:

- geen bijzondere apparatuur nodig;
- geen bijzondere kwalificaties (opleiding) nodig;
- gemakkelijk uitvoerbaar;

M.b.t. veiligheid:

- selectief ten aanzien van de te doden dieren;
- veilig voor zowel de uitvoerder als de omgeving;

M.b.t. capaciteit:

- grote aantallen tegelijk mogelijk;

M.b.t. consumptie:

- het vlees is nadien nog geschikt voor consumptie.

Het versturend effect dat een dodingmethode heeft kan zowel een nadeel als een voordeel zijn: in geval van acute schade aan landbouwgewassen of bij de bevordering van de veiligheid van vliegverkeer is verstoring over het algemeen een gewenst effect. In alle andere gevallen is verstoring juist ongewenst.

Vrijwel alle dodingmethoden – met uitzondering van de methoden waar de nesten en/of legsels vernietigd worden – hebben als gevolg dat paar- en familieverbanden in de ganzenpopulatie verbroken worden. Hoewel er

---

⁴ Enkele raadsleden geven daarbij te kennen dat zij het onwenselijk zouden vinden als het produceren van ganzenvlees op termijn de belangrijkste drijvende kracht achter het doden van ganzen zou worden. Andere raadsleden zijn voorstander van een duurzame benutting van wild.

aanwijzingen zijn dat dit het welzijn van de dieren aantast is er geen wetenschappelijke literatuur over de ernst en de duur van die welzijnsaantasting.

In onderstaande tabel is voor de verschillende dodingmethoden aangegeven in hoeverre zij aan de verschillende beoordelingscriteria voldoen. Een 'J' betekent dat de methode sterk aan het criterium voldoet, een 'J/N' betekent matig en een 'N' betekent zwak. De aan de dodingmethode voorafgaande handelingen aan/met de ganzen zijn in de score meegenomen. Bij een aantal dodingmethoden staan één of meer verwijzingen naar bijbehorende kanttekeningen in paragraaf 3.2. Deze kanttekeningen zijn essentieel voor de duiding van de scores in de tabel en voor inschatting van de inzetbaarheid van de dodingmethode in een bepaalde praktijksituatie.

Methode	Acuut	Hanteren niet nodig	Geen verwonding	Grote aantallen	Selectief	Veilig	Verstorend	Geen apparatuur	Gemakkelijk	Vlees- onbreikbaar
Afschot: kogel <i>Zie 2.2: 1, 2</i>	J	J	J	N	J	J/N	J	N	J/N	J
Afschot: hagel <i>Zie 2.2: 1</i>	J	J	J/N	N	J	J/N	J	N	J/N	J
Cervicale dislocatie <i>Zie 2.2: 3, Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.</i>	J/N	N	J	J/N	J	J	J/N	J	N	J
Decapitatie <i>Zie 2.2: 3, Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.</i>	J	N	N	J/N	J	J	J/N	J/N	J	J
Eieren rapen/vertrappen	*	J	J	J/N	J	J	J	N	J/N	N
Eieren prikken/schudden/oliën	*	J	J	J/N	J	J	J/N	J/N	J/N	N
Elektrocutie <i>Zie 2.2: 3, 5</i>	J	N	J	J	J	J/N	J/N	N	N	J
Letale injectie <i>Zie 2.2: 3</i>	J	N	J	J/N	J	J/N	J/N	N	J/N	N
Neksteek <i>Zie 2.2: 3</i>	J	N	J	J/N	J	J	J/N	J	J/N	J
Vergassen met CO ₂ <i>Zie 2.2: 3, 5</i>	J	N	J	J	J	J	J/N	N	N	J
Vergiftigen <i>Zie 2.2: 7</i>	N	J	N	N	N	N	J	J	J	N

Tabel 1: Dodingmethoden (inclusief voorafgaande vang- en hanteringprocedures) vergeleken.
Legenda: J = ja/veel | J/N = matig | N = nee/weinig | * = n.v.t.

2.2 Kanttekeningen bij de dodingmethoden

1. Voor de veiligheid van het doden met een **geweerschot** is de keuze van het juiste kaliber en de juiste kogel is belangrijk: het moet voldoende zijn om dodelijk te zijn, maar een té groot kaliber of een te sterke kogel geeft risico op ricochet (het afkaatsen van de kogel) en/of 'doorschot' (het doorvliegen

van de kogel) en kan daardoor gevaarlijk zijn voor de omgeving. Vanwege het gevaar van ricochet dient het kogelgeweer terughoudend gebruikt te worden bij wateroppervlakken en in vlakke omgevingen zoals polderlandschappen.

Het gebruik van een hagelgeweer is veiliger voor de omgeving, omdat afgeschoten hagelkorrels kleiner zijn en slechts enkele honderden meters vliegen (een kogel kan in sommige gevallen over meer dan een kilometer nog dodelijk zijn). Met het hagelgeweer wordt meestal geschoten op vliegende ganzen. Daardoor is het schot minder nauwkeurig en is de kans op niet-dodelijke verwondingen groter. Er is een publicatie⁵ die aangeeft dat het aandeel niet-dodelijke verwondingen ongeveer 30% bedraagt. Dat betreft vooral verwondingen met loodhagel en jacht met loodhagel is in Nederland al bijna 20 jaar verboden.

Het doden met het geweer wordt meestal uitgevoerd door jagers in een niet-beroepsmatige setting. Onder de huidige wettelijke beperkingen⁶ ten aanzien van de jacht en schadebestrijding met het geweer is de jacht weinig effectief gebleken voor het verkleinen van grote populaties ganzen. Jagers en boeren geven aan dat ganzen leren waar en wanneer ze niet bejaagd kunnen worden.

2. Het gebruik van een geluiddemper⁷, eventueel in combinatie met subsonische munitie, kan het verstorende effect van het schot met een kogelgeweer sterk verminderen. Daardoor kunnen meer ganzen worden gedood en is het verstorende effect op de omgeving minder. Het 'verdrivende' effect van het afschot wordt dan ook minder.
3. Voor doden door middel van **letale injectie⁸, neksteek⁹, cervicale dislocatie¹⁰, decapitatie¹¹, elektrocutie en vergassing met CO₂** moeten de dieren eerst gevangen worden. De (beperkte) literatuur geeft aan dat dit alleen relatief eenvoudig en weinig versturend is in de ruiperiode, aan het einde van het broedseizoen. Op andere momenten zijn aanvullende maatregelen zoals verdovend lokvoer of meer welzijnsaantastende vangmethoden nodig. Vanuit welzijnsoogpunt heeft het de voorkeur om complete gezinsverbanden (ouders + jongen) te vangen. Die kans is het grootst in de ruiperiode.

N.B.: de periode aan het einde van het broedseizoen wanneer de dieren nog in de rui zijn is slechts enkele weken lang. Er moeten in een relatief korte periode (3 weken) in beginsel 150.000 dieren worden gevangen, hetgeen een aanzienlijke arbeidsinzet vergt.

Er zijn signalen uit de praktijk dat het verstorende en welzijnsaantastende effect van het vangen en bijeen drijven verschilt per ganzensoort. Vooral de grauwe ganzen zouden onrustiger reageren dan andere soorten. Nader onderzoek is gewenst. Hetzelfde geldt voor het verstorende effect van het

---

⁵ Noer & Madsen, *Shotgun pellet loads and infliction rates in pink-footed geese Anser brachyrhynchus*. *Wildlife Biology* 2: 65-73 (1996), via Jeugd, H. van der, et al, *Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei?*, SOVON (2006)

⁶ Beperkingen in de tijd (seizoen en tijd op de dag), in gebied (via vergunningplicht) en in toegelaten middelen (vrijwel uitsluitend met het hagelgeweer).

⁷ Geluiddempers kunnen alleen gebruikt worden op kogelgeweren, niet op hagel- of verdovingsgeweren.

⁸ Injectie met een euthanasiemiddel

⁹ Doorsnijden van het ruggenmerg ter hoogte van de kop-halsovergang

¹⁰ Beschadigen van het ruggenmerg door het breken van de kop-halsovergang

¹¹ Onthoofden

vangen van de ganzen op andere dieren (en planten) in deze *wetlands*, omdat significante verstoring vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn een grote belemmering kan zijn om de ruiende ganzen te mogen vangen.

Omdat ruiende ganzen zich over het algemeen niet op landbouwgronden begeven, maar zich schuilhouden in de *wetlands*, zijn deze dodingmethoden minder relevant c.q. minder geschikt voor het bestrijden van *acute* schade aan landbouwgronden. Wanneer de schade vooral veroorzaakt wordt door standganzen dan zou populatiereductie echter wel degelijk kunnen bijdragen aan het verminderen van schade aan landbouwgronden¹².

4. **Cervicale dislocatie** is niet gemakkelijk uitvoerbaar en leidt alleen wanneer deze technisch goed wordt uitgevoerd tot een snelle dood. Cervicale dislocatie en met name **decapitatie** zijn bovendien niet prettig om te zien. In een stedelijke omgeving zal daarom voorafgaand transport meestal noodzakelijk zijn bij deze dodingmethoden. Dit levert extra welzijnsaantasting op.
5. Het hanteren van natte vogels in combinatie met **elektrische stroom** roept vragen t.a.v. de veiligheid van de uitvoerders op. Over elektrocutie als *bedwelming*smethode voor pluimvee is veel wetenschappelijke informatie voorhanden. Over het gebruik van elektrocutie als *doding*methode voor ganzen is nog onvoldoende bekend. De Raad adviseert het ministerie van Economisch Zaken om nader onderzoek te (laten) doen naar de effectiviteit en welzijnsaantasting van deze dodingmethode voor ganzen en andere watervogels.
6. Van de verschillende dodingmethoden roept het doden van ganzen door verstikking met een gasmengsel de heftigste maatschappelijke reacties op. Door sommigen worden er vergelijkingen getrokken met het massaal vergassen van mensen in de Tweede Wereldoorlog. Hoewel men vraagtekens kan zetten bij de rechtvaardiging van deze abjecte vergelijking, is erkenning van deze gevoelens in de maatschappij wel noodzakelijk. Het is overigens opmerkelijk dat deze vergelijking niet of veel minder gehoord wordt in verband met het bedwelmen van vleeskuikens en vleesvarkens voor de productie van voedsel.

Bij het doden door middel van vergassing met CO₂ is het belangrijk dat de concentratie CO₂ geleidelijk opgebouwd wordt, zodat eerst bedwelming en daarna de dood intreedt, met zo min mogelijk stuiptrekkingen. Het is essentieel dat de CO₂ concentratie voor alle ganzen in de vergassingsruimte geleidelijk opbouwt of dat een tweefasen-methode wordt toegepast. Dit moet gemonitord, geverifieerd en gehandhaafd worden. Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat de toevoeging van Argon aan het gasmengsel geen welzijnverbeterend effect heeft. Het gebruik van CO wordt uit het oogpunt van veiligheid ontraden.

Praktijkdeskundigen geven aan dat een team van drie personen in één dagdeel gemiddeld 250 tot 500 ganzen kan vangen en vergassen¹³. Dat betekent dat er 350 tot 700 dagdelen nodig zijn om de in eerste instantie beoogde aanvullende 175.000 ganzen (zie 2.3.1) te kunnen doden. De welzijnsaantasting is het kleinst wanneer de dieren aan het einde van de broedperiode in de rui gevangen en gedood worden. Dat is in de praktijk een periode van ongeveer vier weken. Om in vier weken 350 tot 700 vang- en

¹² Zie: *Pilot onderzoek grauwe ganzen op Texel*, Kleijn et al, Alterra (2012)

¹³ Guldmond, Rijk, Den Hollander, *Doorrekenen ganzenscenario G-7 en IPO*, CLM 790 – 2012; LEI-publicatie 12-082 (2012)

dodingacties uit te voeren, waarbij één team twee acties op een dag kan uitvoeren, zijn 10 tot 20 vangteams met mobiele vergassingsinstallaties nodig (350-700 dagdelen gedeeld door 2 rondes per dag, gedeeld door 4 weken van 5 werkdagen).

Desgevraagd geven de praktijkdeskundigen aan dat de beperkende factor niet de beschikbaarheid van de vergassinginstallaties, maar veeleer de beschikbaarheid van competente vangteams is. De welzijnaantasting van de te doden ganzen is direct gerelateerd aan de kundigheid van de vangers en de competentie van de vangers is dus van groot belang. Ook de vergunningverlening voor het doden met CO₂ is een belangrijke beperkende factor. Wanneer de belemmeringen daarin worden weggenomen, verwacht men met het personeel en materieel dat op dit moment voorhanden is tot 50.000 ganzen per jaar te kunnen vangen en doden met CO₂.

7. Het doden van ganzen door verspreiding van giftig lokvoer is specifiek: ook andere (water)vogels kunnen dit lokvoer opnemen. Het gif kan bovendien terecht komen in aaseters zoals de vos, maar ook in honden en katten die eventuele ganzenkadavers aanvreten. Dit is daarom geen acceptabele dodingmethode. Tot slot is vergiftiging over het algemeen een langzame en pijnlijke – en dus welzijnaantastende – dodingmethode.

2.3 Dodingmethoden per casus: afwegingen

2.3.1 Populatiereductie overzomerende standganzen in watergebieden

Zowel het IPO als de Ganzen-7 maakten voor de CLM/LEI-berekeningen de inschatting dat de komende vijf jaar bovenop het jaarlijkse afschot van ca. 250.000 ganzen er in beginsel ongeveer 175.000 (stand)ganzen extra gedood zullen moeten worden, aflopend in vijf jaar tot ca. 50.000 stuks extra per jaar. Op de lange termijn zullen dus jaarlijks 300.000 ganzen in Nederland gedood moeten worden om de populatie ganzen op een aanvaardbaar niveau te houden¹⁴. Het gaat hier om het doden van grote aantallen gezonde dieren.

Het rapen, vertrappen, prikken, schudden of oliën van eieren is niet geschikt om grote populaties ganzen te verkleinen en is bovendien verstorend voor de (broedende) vogels in de omgeving van de ganzennesten.

Afschot is het meest effectief wanneer dit broedparen zijn die in februari-maart, vlak voor het broedseizoen, worden geschoten (Van der Jeugd et al., 2006; zie ook Trouw, 26 maart 2012). Deze individuen produceren dan geen nakomelingen. Afschot na het broedseizoen tot in de herfst betreft inheemse broedvogels en draagt daarmee ook bij aan een reductie van de populatie, maar hierbij worden veel jonge vogels geschoten die van nature toch al een lagere overlevingskans hebben. Afschot in de winter kan ook overwinterende grauwe ganzen betreffen en heeft daardoor minder effect op de broedpopulatie, tenzij in gebieden wordt geschoten waarvan het bekend is dat het broedvogels betreft. Het doden van grote hoeveelheden ganzen door middel van afschot vereist grote personele inzet en een gecoördineerde aanpak. Afschot heeft bovendien verstorende effecten op de (andere dieren in de) omgeving.

---

¹⁴ Guldemond, Rijk, Den Hollander, *Doorrekenen ganzenscenario G-7 en IPO*, CLM 790 – 2012; LEI-publicatie 12-082 (2012)

Lensink et al. (2010) geven aan dat een combinatie van prikken, schudden en/of oliën van eieren met afschot/vangen van ganzen het meest effectief is. Zij hebben doding met CO₂ buiten beschouwing gelaten, omdat daar nog onvoldoende wettelijke ruimte voor is. De Raad is nadrukkelijk gevraagd zijn zienswijze niet door wettelijke bepalingen te laten inkaderen.

Het vangen van ganzen in de ruiperiode is effectief omdat in één keer een groot aantal ganzen wordt gevangen en gedood, met relatief weinig verstoring in vergelijking met het afschieten van vergelijkbare aantallen. Voor een letale injectie, neksteek, cervicale dislocatie en decapitatie is extra *handling* nodig, hetgeen aanvullende welzijnsaantasting veroorzaakt. De cervicale dislocatie is bij ganzen niet goed uitvoerbaar en bovendien zijn de dieren, net zoals bij de neksteek en de decapitatie niet meteen buiten bewustzijn en/of dood. Voor elektrocutie is nog geen praktijkrijpe methode voorhanden. Het doden van ganzen door vergassing met een oplopende concentratie CO₂¹⁵ is voornamelijk de meest aanvaardbare methode voor populatiereductie door het doden van grote aantallen standganzen in watergebieden. Deze methode wordt bij voorkeur ter plaatse in mobiele vergassingsapparatuur uitgevoerd, omdat transport een aanvullende, vermijdbare welzijnsaantasting oplevert. De uitvoering (in het bijzonder het verloop van de CO₂-concentratie) moet gemonitord en geverifieerd worden.

In vijf jaar tijd loopt de benodigde aanvullende dodingcapaciteit terug naar 50.000 stuks per jaar. Het ligt in de rede dat voor deze aanvullende capaciteit en voor een deel van de nu al jaarlijks te doden hoeveelheden ganzen extra vergassingscapaciteit wordt ontwikkeld. Met betrekking tot de overige extra te doden ganzen, in vijf jaar tijd aflopend tot 0 stuks moet een belangrijke keuze worden gemaakt: wanneer op korte termijn begonnen moet worden met het doden van 175.000 extra ganzen per jaar, zijn er nog onvoldoende vang- en dodingteams om dat met CO₂ te kunnen doen en zal een belangrijk deel van de ganzen door middel van afschot gedood moeten worden. Dit afschot betreft bij voorkeur broedparen in februari en maart, vóór het broedseizoen en vereist een gecoördineerde, regionale aanpak. Het aandeel afschot is overigens groter wanneer er niet optimaal gebruik gemaakt kan worden van de CO₂-dodingmethode als de huidige wettelijke beperkingen dienaangaande van kracht blijven. Er dient nauwkeurig gemonitord te worden of de beoogde aantallen te doden ganzen daadwerkelijk gehaald worden en of de verwachte terugloop van de jaarlijks aanvullend te doden hoeveelheden ganzen gelijk loopt met de projectie van IPO en Ganzen-7. Wanneer blijkt dat er langduriger grotere aantallen ganzen dan voorspeld gedood moeten worden, moet er blijvend ingezet worden op meer welzijnsvriendelijke dodingmethoden. Het alternatief is enkele jaren wachten met het doden van de benodigde 175.000 extra ganzen per jaar en in te zetten op maximale benutting en verdere uitbouw van de CO₂-dodingcapaciteit.

Kortom: wanneer men op korte termijn de beoogde aantallen standganzen wil doden, zal men voor een periode van ca. vijf jaar een grotere welzijnsaantasting moeten accepteren. Gezien de tijdelijkheid van deze extra welzijnsaantasting en gezien de omvang van de economische schade schat de Raad in dat deze extra welzijnsaantasting maatschappelijk aanvaardbaar is.

---

¹⁵ Conform de adviezen van dr. ing. M. Gerritzen (*Het doden van ganzen met CO₂ en Argon*, rapport 338a, WUR (2010))

2.3.2 Veiligheid van het vliegverkeer

Bij het doden van ganzen ten behoeve van de veiligheid van het vliegverkeer gaat het om het doden en verjagen van relatief grote groepen ganzen in de omgeving van vliegvelden. Omdat het hier de veiligheid van de mens (i.c. de vliegtuigpassagiers, vliegtuigbemanningen, luchthavenpersoneel en omwonenden) betreft, acht de Raad een grotere aantasting van het welzijn van de ganzen maatschappelijk aanvaardbaar dan bijvoorbeeld bij de schadebestrijding op agrarische bedrijven of voor de populatiereductie van standganzen het geval is – dit naar analogie van de aanvaardbaarheid van het doden van dieren bij de bestrijding van een voor de mens gevaarlijke dierziekte.

Het rapen, vernietigen, prikken, schudden of oliën van eieren zal de acute schade door ganzen niet verminderen. Dit zijn daarom geen relevante dodingmethoden.

Het doden van ganzen door middel van afschot heeft een afschrikkend effect dat bovendien bij herhaalde uitvoering kan leiden tot het verplaatsen van groepen ganzen. Daarbij zij aangetekend dat alleen een geografische verplaatsing (weg van de vliegvelden) een wenselijk effect is. Daarvoor is gecoördineerde, regionale samenwerking nodig. Verplaatsing in de tijd (op een later moment op de vliegvelden komen) is een ongewenst neveneffect. Beperkingen in het toegelaten tijdstip van afschot werken dat laatste in de hand en zijn daarom onwenselijk. Het doden van ganzen door middel van afschot met het hagelgeweer kan leiden tot meer niet-dodelijke verwondingen dan door middel van afschot met het kogelgeweer. Die laatste methode heeft dan ook de voorkeur, tenzij er sprake is van druk vliegverkeer of geografische omstandigheden (water, open en vlak landschap) waarbij het gebruik van een kogelgeweer onaanvaardbare risico's oplevert.

Overigens wil de Raad aantekenen dat afschot niet geschikt is voor het doden van grote hoeveelheden ganzen ineens, hetgeen betekent dat bij structurele schade door grote groepen ganzen herhaald afschot en aanvullende (doding)methoden overwogen moeten worden. Wanneer het gevaar veroorzaakt wordt door populaties standganzen, kan het wegvangen en/of doden van die populatie(s) een effectieve preventieve maatregel zijn.

De directe risico's voor het vliegverkeer worden niet veroorzaakt door ruiende ganzen, omdat deze niet kunnen vliegen. Dat betekent dat er voor het doden door middel van methoden waarvoor de dieren in handen moeten zijn (letale injectie, cervicale dislocatie, neksteek, decapitatie, elektrocutie en vergassing met CO₂) gebruik gemaakt moet worden van verdovend lokvoer of vangmethoden die het welzijn meer aantasten dan het bijeendrijven van ruiende ganzen. Anders dan bij acute schade aan agrarische bedrijven, is in dit geval deze aanvullende welzijnsaantasting acceptabel in de afweging ten opzichte van de veiligheid van de mens. Daarbij moet de additionele welzijnsaantasting vanzelfsprekend zo klein mogelijk gehouden worden. In dat licht is het doden van ganzen met een oplopende concentratie CO₂-gas de eerste keuze methode, ook als daarbij voor het vangen gebruik gemaakt moet worden van verdovend lokvoer en/of vangmethoden die meer welzijnsaantasting veroorzaken. De ganzen moeten bij voorkeur ter plaatse worden gedood, omdat transport een additionele doch vermijdbare welzijnsaantasting veroorzaakt. In dat licht dient ook overwogen te worden een standpopulatie ganzen te doden in een periode die de minste welzijnsaantasting oplevert, namelijk in de ruiperiode, waarbij zoveel mogelijk complete populaties worden weggevangen en gedood. Afschot kan gebruikt worden als aanvullende dodingmethode met een acuut verdrijvend effect. Dit afschot moet planmatig en gecoördineerd plaatsvinden.

2.3.3 In geval van acute schade bij agrarische bedrijven

Onder het doden van ganzen ter bestrijding van acute schade bij agrarische bedrijven verstaan wij het doden van ganzen die hier en nu op landbouwgronden worden aangetroffen en daar schade veroorzaken. Deze paragraaf gaat dus nadrukkelijk niet over het beheren van ganzenpopulaties ter voorkoming van die schade.

Het rapen, vernietigen, prikken, schudden of oliën van eieren zal op korte termijn de schade door volwassen ganzen niet verminderen. Op de langere termijn zouden deze methoden de groei van kleine populaties standganzen kunnen beperken. Daardoor zou de schade als gevolg van de populatie standganzen niet verder toenemen. Het heeft echter geen effect op de schade veroorzaakt door ganzen die niet in de nabije omgeving nestelen. Praktijkonderzoek op o.a. Texel (Alterra, 2012) laat zien dat prikken, schudden of oliën van eieren slechts een zeer beperkt effect op de schade bij agrarische bedrijven heeft.

Acute schade bij boerenbedrijven wordt over het algemeen niet veroorzaakt door ruiende ganzen, omdat deze zich in de *wetlands* terugtrekken en zich niet op de open graslanden begeven. Dat betekent dat er voor het doden door middel van methoden waarvoor de dieren in handen moeten zijn (letale injectie, cervicale dislocatie, neksteek, decapitatie, elektrocutie en vergassing met CO₂) gebruik gemaakt moet worden van verdovend lokvoer of vangmethoden die het welzijn meer aantasten dan het bijeendrijven van ruiende ganzen. Dat maakt deze dodingmethoden minder acceptabel voor acute schadebestrijding bij agrarische bedrijven.

Het doden van ganzen door middel van afschot heeft een afschrikkend effect dat bovendien bij herhaalde uitvoering kan leiden tot het verplaatsen van groepen ganzen. Daarbij zij aangetekend dat alleen een geografische verplaatsing weg van de agrarische gronden een wenselijk effect is. Deze vereist gecoördineerde, regionale samenwerking. Verplaatsing in de tijd (op een later moment van de dag op de agrarische gronden terugkomen) is een ongewenst neveneffect. Beperkingen in het toegelaten tijdstip van afschot werken dat laatste in de hand en moeten vermeden worden.

Het doden van ganzen door middel van afschot met het hagelgeweer kan leiden tot meer niet-dodelijke verwondingen dan door middel van afschot met het kogelgeweer. Die laatste methode is dan ook meer aanvaardbaar. Vanwege veiligheidsredenen moet het gebruik van het kogelgeweer bij wateroppervlakken en in open, vlakke landschappen terughoudend plaatsvinden.

Het versturende effect van afschot op de omgeving en de welzijnsaantasting door het verbreken van familie- en groepsverbanden acht de Raad aanvaardbaar in de afweging ten opzichte van de economische schade aan het agrarische bedrijf. Over de afweging of welzijnsaantasting door niet-dodelijke verwondingen als gevolg van afschot met het hagelgeweer opweegt tegen de economische schade aan het agrarisch bedrijf en het verkrijgen van voedsel voor de mens, is de Raad verdeeld. Tot slot wil de Raad aantekenen dat afschot niet geschikt is voor het ineens doden van grote hoeveelheden ganzen. Dit betekent dat bij structurele schade door grote groepen ganzen herhaald of langdurig afschot zal moeten plaatsvinden. Ook zullen aanvullende (doding)methoden die de populatie overlastgevendende ganzen verminderen overwogen moeten worden. Voor de afwegingen inzake die aanpak verwijzen wij u naar paragraaf 3.3.3.

2.3.4 Zieke ganzen in een stedelijke omgeving

De methoden voor het vernietigen of onvruchtbaar maken van eieren zijn hier niet relevant, omdat het gaat om het vangen en doden van zieke ganzen.

Afschot veroorzaakt een behoorlijke verstoring in de omgeving en is derhalve niet erg publieksvriendelijk. Deze verstoring kan verminderd worden door bij afschot met het kogelgeweer gebruik te maken van een geluiddemper in combinatie met subsonische munitie. Daarbij blijft bij mis- of uitschot de kogel een gevaar voor de omgeving. Deze methode moet daarom ontraden worden.

Zieke ganzen zijn over het algemeen redelijk gemakkelijk in handen te krijgen. Wanneer dat niet het geval is, moet men zich afvragen of deze ganzen wel gedood zouden moeten worden. Nadat de dieren in handen gekregen zijn, is doding door middel van een letale injectie het meest welzijnsvriendelijk, tenzij de dieren daarvoor eerst op transport moeten. De neksteek, cervicale dislocatie en decapitatie zijn pijnlijk en niet meteen dodelijk. Bovendien is cervicale dislocatie moeilijk uitvoerbaar bij ganzen en is decapitatie niet publieksvriendelijk vanwege de bloederigheid.

De meest aanvaardbare methode voor het doden van zieke ganzen in een stedelijke omgeving is vergassing met CO₂ in een mobiele vergassingsunit. Daarbij is het belangrijk dat de concentratie CO₂ geleidelijk opgebouwd wordt, zodat eerst bedwelming en daarna de dood intreedt zonder dat er convulsies plaatsvinden. Dit moet gemonitord, geregistreerd en gehandhaafd worden.

Als tweede keuze methode adviseert de Raad de letale injectie en als derde keuze de neksteek. Daarbij wordt aangetekend dat eventueel transport naar een dierenarts (voor het toedienen van de letale injectie) een extra welzijnaantasting oplevert. Hetzelfde geldt voor de extra *handling* bij de neksteek en voor het feit dat deze niet meteen dodelijk is. Desondanks is enige mate van welzijnaantasting aanvaardbaar, omdat erger lijden (namelijk langzame sterfte door ziekte) voorkomen wordt.

In potentie lijkt elektrocutie ook een aanvaardbare dodingmethode. Er is echter nu nog te weinig kennis voorhanden om dat met zekerheid te zeggen. De Raad adviseert het ministerie van Economische Zaken om aanvullend onderzoek naar de effectiviteit en de welzijnsaantasting van het doden van ganzen en eenden door middel van elektrocutie te (laten) doen.

2.3.5 Invasieve exoten in een stedelijke omgeving

Het doel – het doden van gezonde dieren van specifieke populaties ganzen in een stedelijke omgeving ten behoeve van soortenregulatie – is minder zwaarwegend dan bijvoorbeeld het bestrijden van economische schade aan landbouwgewassen, het doden van zieke ganzen of het bestrijden van risico's voor het vliegverkeer. De mate van welzijnsaantasting die voor dit doel aanvaardbaar is zal daarom ook minder zijn.

Afschot veroorzaakt een behoorlijke verstoring in de omgeving en is derhalve niet erg publieksvriendelijk. Deze verstoring kan verminderd worden door bij afschot met het kogelgeweer gebruik te maken van een geluiddemper in combinatie met subsonische munitie. Daarbij blijft bij mis- of uitschot de kogel een gevaar voor de omgeving. Deze methode moet daarom ontraden worden.

In tegenstelling tot de zieke ganzen (zie 2.3.2) zijn gezonde ganzen niet gemakkelijk in handen te krijgen. Het gebruik van verdovend lokvoer kan noodzakelijk zijn, maar is niet wenselijk in een stedelijke omgeving omdat ook andere dieren dit lokvoer kunnen opnemen. Andere vangmethoden zullen het welzijn meer aantasten en zijn daarom in dit geval niet wenselijk. Dat betekent dat de dodingmethoden waarvoor de ganzen in handen moeten zijn (letale injectie, neksteek, cervicale dislocatie, decapitatie, elektrocutie en doding met CO₂-gas) niet aanvaardbaar zijn voor dit doeleinde.

Het rapen of vertrappen van eieren is niet geschikt om populaties te verminderen en is daarom geen geschikte dodingmethode voor dit doeleinde. De enige aanvaardbare methode om de populatie invasieve exoten in een stedelijke omgeving te verkleinen is het prikken, schudden of oliën van eieren. Deze methode kan soortgericht worden toegepast en heeft een minimale impact op het welzijn van de dieren. Om een effect op de hele doelpopulatie te hebben zal dit evenwel langdurig en intensief moeten plaatsvinden, waarbij het te verwachten effect op grote populaties minimaal is. Als aanvullende maatregel kan worden overwogen om afschot met een kogelgeweer met geluiddemper en subsonische munitie toe te passen.

3. RICHTSNOER

3.1 Inleiding

Het *Richtsnoer voor dodingmethoden van wilde ganzen* van de Raad voor Dierenaangelegenheden geeft aan welke dodingmethode het meest aanvaardbaar is voor respectievelijk populatiereductie van grote aantallen standganzen in watergebieden, het bevorderen van de veiligheid van het vliegverkeer, het bestrijden van acute schade bij agrarische bedrijven, het doden van zieke ganzen in een stedelijke omgeving en het bestrijden van invasieve exoten in een stedelijke omgeving.

Wanneer er alternatieve interventiemethoden voorhanden zijn is het lijden dat doden veroorzaakt in principe *vermijdbaar*; nietsdoen is daar een voorbeeld van. Beheerders (inclusief de overheid) kunnen echter mens- of diergerichte doelstellingen voor ogen hebben die ingrijpen wenselijk maken; voorbeelden daarvan zijn de veiligheid van het vliegverkeer, het economische belang van de landbouwer, het voorkomen van langzame sterfte van zieke ganzen, of de bedreiging van populaties inheemse diersoorten door invasieve exoten. Het lijden dat er ten behoeve van die doelstellingen zal plaatsvinden noemen we *noodzakelijk lijden*. Vervolgens moeten de beheerder afwegen welke soort en mate van lijden *maatschappelijk aanvaardbaar* is, indachtig de andere belangen en doelstellingen die er spelen. Een en ander staat in paragraaf 1.1 t/m 1.3 uitgewerkt.

De wetenschappelijke kennis heeft de Raad verkregen uit de rapporten van WUR Livestock Research, SOVON, het Faunafonds, het Landbouw Economisch Instituut en via de website van de Australische overheid. Een overzicht vindt u in hoofdstuk 5. Over het algemeen is de wetenschappelijke kennis over het welzijn van wilde ganzen zeer beperkt. De informatie vanuit de praktijk is bovendien zeer uiteenlopend, bijvoorbeeld ten aanzien van de mate van welzijnsaantasting die het vangen en hanteren van verschillende soorten ganzen zou veroorzaken. Dat maakt de uiteindelijke afwegingen lastig en zeker niet onomstreden. Eén van de belangrijke aanbevelingen van de Raad is dan ook dat op korte termijn meer wetenschappelijk onderzoek ten aanzien van deze aspecten moet plaatsvinden.

3.2 Richtsnoer ganzendoden

De Raad voor Dierenaangelegenheden heeft per door de staatsecretaris van EL&I aangeduide praktijksituatie de verschillende dodingmethoden op basis van de voorhanden zijnde wetenschappelijke kennis en uitgaande van de huidige maatschappelijke moraal in Nederland tegen elkaar afgewogen. Gedetailleerde informatie en een uitwerking van de afweging vindt u in Hoofdstuk 3. Deze afweging moet meegenomen worden als onderdeel van de bredere afweging over de wijzen waarop schade en overlast door wilde ganzen in Nederland bestreden zou moeten worden.

Als ***richtsnoer voor het doden van wilde ganzen*** adviseert de Raad voor Dierenaangelegenheden als volgt:

3.2.1 Populatiereductie

Ten behoeve van populatiereductie door het doden van grote aantallen overzomerende standganzen in watergebieden in Nederland is de meest aanvaardbare dodingmethode vergassing met een oplopende concentratie CO₂. Deze methode wordt bij voorkeur ter plaatse in mobiele vergassingsapparatuur uitgevoerd, omdat transport een aanvullende, vermijdbare welzijnsaantasting oplevert. Het is essentieel dat de CO₂ concentratie geleidelijk opbouwt of dat een tweefasen-methode wordt toegepast. Dit moet gemonitord, geverifieerd en gehandhaafd worden.

Volgens de projecties van IPO en Ganzen-7 moeten het eerste jaar 175.000 ganzen aanvullend op het jaarlijkse afschot van 250.000 ganzen gedood worden. Het aanvullend te doden aantal ganzen neemt in vijf jaar tijd af tot 50.000 stuks per jaar. Het lijkt praktisch onhaalbaar om de 175.000 aanvullend te doden ganzen in het eerste jaar allemaal in de ruiperiode door middel van CO₂ te doden. De Raad is van mening dat de 50.000 jaarlijks extra te doden ganzen – en de regulier jaarlijks te doden ganzen – in ieder geval op de minst welzijnsaantastende methode gedood moeten worden. Met de huidige kennis is dat vergassing met CO₂ in de ruiperiode.

Aanvullend afschot – bij voorkeur van broedparen in het begin van de broedperiode – zal naar verwachting in de eerste jaren nodig zijn. De Raad schat in dat de extra welzijnsaantasting die afschot ten opzichte van CO₂-doding veroorzaakt maatschappelijk aanvaardbaar kan worden gevonden, gezien het tijdelijke karakter ervan en in het licht van de omvang van de economische schade. Er dient nauwkeurig gemonitord te worden of de beoogde aantallen te doden ganzen daadwerkelijk gehaald worden en of de verwachte terugloop van de jaarlijks aanvullend te doden hoeveelheden ganzen gelijk loopt met de projectie van IPO en Ganzen-7. Wanneer blijkt dat er langduriger grotere aantallen ganzen dan voorspeld gedood moeten worden, moet er geïnvesteerd worden in meer welzijnsvriendelijke dodingmethoden.

3.2.2 Vliegverkeer

Ten behoeve van het doden van ganzen ten behoeve van de veiligheid van het vliegverkeer acht de Raad een grotere mate van welzijnsaantasting maatschappelijk aanvaardbaar dan voor andere doeleinden, omdat hier de veiligheid van mensen en mogelijk mensenlevens in het geding zijn. Wanneer het gevaar voor het vliegverkeer veroorzaakt wordt door populaties standganzen is de meest geëigende dodingmethode vergassing met CO₂ in een mobiele vergassingsunit. Het is essentieel dat de CO₂ concentratie geleidelijk opbouwt of dat een tweefasen-methode wordt toegepast. Dit moet gemonitord, geverifieerd en gehandhaafd worden. Als aanvullende methode of als alternatief voor het doden van kleinere groepen (trekkende) ganzen in de omgeving van vliegvelden adviseert de Raad afschot, bij voorkeur door middel van het kogelgeweer. Bij druk vliegverkeer, in vlakke, open landschappen en bij wateroppervlakken heeft afschot met het hagelgeweer de voorkeur vanwege de veiligheidsaspecten. Een regionaal gecoördineerde aanpak is wenselijk, om zo de ganzen naar niet-schadegevoelige gebieden te sturen. Aan het afschot moeten geen beperkingen in het tijdstip op de dag worden opgelegd. Het is aanbevelenswaardig om randvoorwaarden voor de te gebruiken munitie (minimum- en maximumkaliber, type kogel) op te stellen.

3.2.3 Landbouwschade

Ten behoeve van het doden van ganzen in geval van acute schade bij agrarische bedrijven is de meest geëigende dodingmethode afschot door middel van het (kogel)geweer. Een regionaal gecoördineerde aanpak is wenselijk, om zo de ganzen naar niet-schadegevoelige gebieden te sturen. Aan dit afschot moeten geen beperkingen in het tijdstip op de dag worden opgelegd. Het is aanbevelenswaardig om randvoorwaarden voor de te gebruiken munitie (minimum- en maximumkaliber, type kogel) op te stellen. In open, vlakke landschappen en bij wateroppervlakken moet het kogelgeweer terughoudend worden ingezet en heeft het hagelgeweer de voorkeur. Bij structurele schade door grote groepen ganzen kan ook ingezet worden op aanvullende dodingmethoden die de populatie overlastgevende ganzen verkleinen.

3.2.4 Zieke ganzen

Ten behoeve van het doden van zieke ganzen in een stedelijke omgeving is de meest geëigende dodingmethode vergassing met CO₂. Deze methode wordt bij voorkeur ter plaatse in mobiele vergassingsapparatuur uitgevoerd, omdat transport een aanvullende, vermijdbare welzijnsaantasting oplevert. Het is essentieel dat de CO₂ concentratie geleidelijk opbouwt of dat een tweefasenmethode wordt toegepast. Dit moet gemonitord en geverifieerd worden. Als tweede keuze methode adviseert de Raad de letale injectie en als derde keuze de neksteek. Daarbij wordt aangetekend dat eventueel transport naar een dierenarts een extra welzijnsaantasting oplevert. Hetzelfde geldt voor de extra *handling* bij de neksteek en voor het feit dat deze niet meteen dodelijk is. Desondanks is enige mate van welzijnsaantasting aanvaardbaar, omdat erger (namelijk langzame sterfte door ziekte) voorkomen wordt.

3.2.5 Invasieve exoten

Ten behoeve van het reduceren van populaties ganzen in geval van invasieve exoten in een stedelijke omgeving is de meest aanvaardbare methode het prikken, schudden of oliën van eieren. Om een effect op de hele doelpopulatie te hebben zal dit evenwel langdurig en intensief moeten plaatsvinden, waarbij het te verwachten effect op grote populaties minimaal is. Als aanvullende maatregel kan worden overwogen om afschot met een kogelgeweer met geluiddemper en subsonische munitie toe te passen.

3.2.6 Samenvattend overzicht

Methode	Populatiereductie	Vliegverkeer	Landbouwschade	Zieke ganzen	Invasieve exoten
Afschot: kogel	2	2	1		2
Afschot: hagel	3	3	2		
Cervicale dislocatie	NGU	NGU	NGU	NGU	NGU
Decapitatie	NA	NA	NA	NA	NA
Eieren rapen/vertrappen					1
Eieren prikken/schudden/oliën					1
Elektrocutie	NGU	NGU	NGU	NGU	NGU
Letale injectie				2	
Neksteek				3	
Vergassen met CO ₂	1	1		1	
Vergiftigen	NA	NA	NA	NA	NA

Tabel 2: *Prioritering dodingmethoden per context*

1, 2, 3 = prioritaire dodingsmethode

NA = Niet aanvaardbaar

NGU = Niet goed uitvoerbaar

4. MINDERHEIDSSTANDPUNTEN

De Raad voor Dierenaangelegenheden bestaat uit raadsleden met zeer verschillende (maatschappelijke) achtergronden en expertises. Alle raadsleden hebben op persoonlijke titel en zonder last of ruggespraak zitting in de Raad. De brede variatie in kennis en opvattingen onder de raadsleden draagt bij aan de kwaliteit van de zienswijzen van de Raad. Tegelijkertijd betekent deze brede variatie dat niet altijd unanieme standpunten in de Raad bereikt kunnen worden, maar dat naast een meerderheidsstandpunt ook minderheidsstandpunten kunnen blijven bestaan. Deze minderheidsstandpunten worden expliciet in de zienswijze vermeld, omdat zij aangeven op welke punten in het politieke en maatschappelijke debat er grote kans bestaat op conflicterende meningen. De Raad is van mening dat het expliciteren van minderheidsstandpunten bijdraagt aan de kwaliteit van een zienswijze van de Raad voor Dierenaangelegenheden.

Minderheidsstandpunten 'Ganzendoden'

In het kader van de voorliggende zienswijze bestaan de volgende minderheidsstandpunten:

- 1) Hoewel veel raadsleden graag hadden gezien dat de adviesvraag de gehele breedte van het ganzenvraagstuk, inclusief de alternatieven voor doden, had omvat, heeft de Raad ingestemd met het opstellen van een zienswijze binnen de beperkte kaders van de actuele vraagformulering. Een minderheid van de raadsleden is echter van mening dat de beperking van de vraagstelling een zinvol advies (in het bijzonder met betrekking tot de maatschappelijke acceptatie en de effectiviteit) niet toestaat.
- 2) Een daaraan aansluitend standpunt is dat de Raad op dit moment geen uitspraken zou moeten doen over de maatschappelijke aanvaardbaarheid van dodingmethoden voor wilde ganzen, om reden van het ontbreken van voldoende wetenschappelijke informatie, in het bijzonder over de welzijnaantastende effecten van het verbreken van paar- en gezinsverbanden.
- 3) Een derde minderheidsstandpunt is dat veel van de in deze zienswijzen overwogen en uiteindelijk geadviseerde dodingmethoden zodanig conflicteren met de weidelijkheidsregels voor de jacht dat de zienswijze in zijn geheel niet onderschreven kan worden en dat andere methoden pas overwogen kunnen worden als blijkt dat het toestaan van de jacht zonder allerlei beperkingen onvoldoende effect heeft.

5. LITERATUUR

- Bommel F.P.J. *Literatuur over de stuurbaarheid van ganzen d.m.v. bejaging of ondersteunend afschot. Memo*, Faunafonds Dordrecht (2010)
- De Cock Buning et al, *Trendanalyse Denken over Dieren*. (2012)
- EFSA, *The welfare aspects of the main systems of stunning and killing applied to commercially farmed deer, goats, rabbits, ostriches, ducks, geese and quail*. (2005)
- Gerritzen, dr. ing. M., *Het doden van ganzen met CO₂ en Argon*, rapport 338a, WUR (2010)
- Guldemond, Rijk, Den Hollander, *Doorrekenen ganzenscenario G-7 en IPO*, CLM 790 – 2012; LEI-publicatie 12-082 (2012)
- Jeugd, H. van der, et al, *Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei?*, SOVON (2006)
- Kleijn et al, *Pilot onderzoek grauwe ganzen op Texel*, Alterra, in opdracht van Faunafonds (2012) + *Bestuursreactie Faunafonds* (2012)
- Lensink, R., P.W. van Horssen & J. de Fouw, *Faunabeheerplan zomerganzen Zuid-Holland. Hoofddocument bij zeven regioplannen*. Bureau Waardenburg (2010)
- Zijlstra, J. et al, *Overzomerende ganzen op melkveebedrijven*, rapport 267, WUR (2009)
- Australische overheid, website: <http://www.daff.gov.au/animal-plant-health/welfare/aaws/humaneness-of-pest-animal-control-methods>
- Raad voor Dierenaangelegenheden, *Zorgplicht Natuurlijk Gewogen* (2012)

Colofon

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is een raad van deskundigen die op verzoek van de minister en staatssecretaris van Economische Zaken en op eigen initiatief adviseert over vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn, diergezondheid en dierethiek. De Raad baseert zich daarbij op de meest recente wetenschappelijke, maatschappelijke en ethische ontwikkelingen. De RDA bestaat uit wetenschappelijke experts en praktijkdeskundigen die op persoonlijke titel, zonder last of ruggespraak, zitting hebben in de Raad.

Deze zienswijze van de Raad is voorbereid door het ambtelijk bureau van de RDA. De conceptzienswijze is tweemaal ter beoordeling voorgelegd aan alle raadsleden. Uiteindelijk heeft de RDA-voorzitter met inachtneming van de reacties uit deze *Horizontale Toetsing* de zienswijze vastgesteld. Deze zienswijze is – daarmee – nadrukkelijk een product van de gehele Raad.

De Raad voor Dierenaangelegenheden bestaat uit de volgende deskundigen:

De heer prof. dr. ir. J.A.M. van Arendonk
Mevrouw dr. H.M.G. van Beers-Schreurs
De heer dr. F.W.A. Brom
De heer W.H.B.J. van Eijk
Mevrouw prof. mr. A.A. Freriks
De heer prof. dr. L.J. Hellebrekers
De heer prof. dr. ir. W.H. Hendriks
Mevrouw dr. S.A. Hertzberger
Mevrouw J.E. Hesterman
De heer A.J.M. van Hoof
De heer dr. ing. H. Hopster
De heer prof. dr. ir. R.B.M. Huirne
De heer ir. M.J.B. Jansen
De heer prof. dr. ir. M.C.M. de Jong
Mevrouw ir. M. de Jong-Timmerman
De heer J.Th. de Jongh
De heer drs. J. Kaandorp
De heer prof. dr. F. van Knapen
De heer prof. dr. P.A. Koolmees
De heer ir. J. Lokhorst
Mevrouw prof. dr. F. Ohl, *voorzitter*
Mevrouw drs. P.I. Polman, MPH
De heer ir. P. Poortinga
De heer ir. F.C. van der Schans
Mevrouw dr. M.M. Sloet van
Oldruitenborgh - Oosterbaan
De heer prof. dr. J.A. Stegeman
De heer ir. M.H.A. Steverink, MFM
De heer H.W.A. Swinkels
Mevrouw drs. H.M. van Veen
De heer P.J. Vingerling
De heer W. Zwanenburg

Meer informatie over de Raad voor Dierenaangelegenheden vindt u op onze website: www.RDA.nl. Daar kunt u ook alle eerder uitgebrachte adviezen downloaden. U kunt zich tevens abonneren op onze nieuwsbrief.

Raad voor Dierenaangelegenheden
Postbus 20401
2500 EK 's-Gravenhage
T: 070-3785266
www.RDA.nl